

Waarom zijn er zo weinig vlinders?

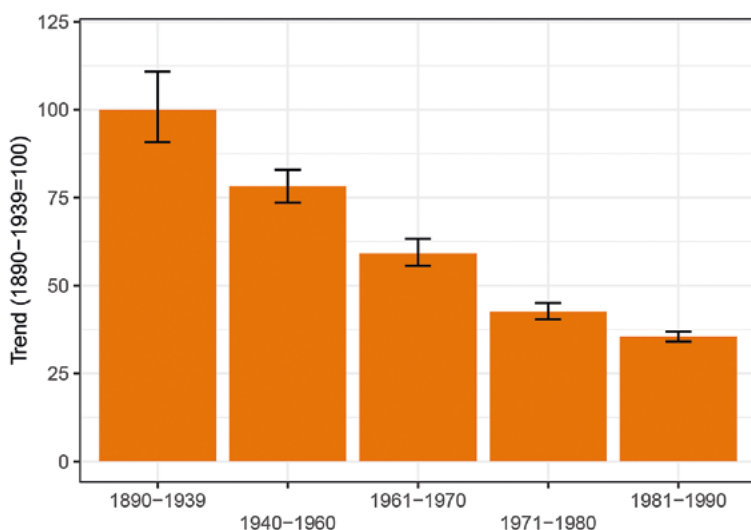
“Waarom zijn er zo weinig vlinders?” Dat was afgelopen jaar een veelgestelde vraag aan De Vlinderstichting. Of het nu in de natuur of in de tuin was, en of er veel bloemen waren of weinig, het viel veel mensen op dat er weinig vlinders waren. Klopt dat? En zo ja, hoe komt dat?

Tekst: **Chris van Swaay**
De Vlinderstichting
& **Bram Borkent**
CBS

Eerst maar even of het klopt. Daarvoor hebben we gelukkig de tellingen binnen het meetnet vlinders. De eerste ruwe berekeningen op basis van deze tellingen wijzen inderdaad op een slecht jaar. Of het nog slechter wordt dan 2023 (tot nu toe het slechtste jaar in het meetnet) zullen we de komende winter weten als het CBS de officiële indexen en trends heeft berekend, maar het is al wel duidelijk dat 2024 niet veel beter was dan 2023. Dus dat ‘weinig vlinders’ klopt wel, al waren er ook in 2024 soorten die het goed deden. Zo kon je in de nazomer op veel plekken tientallen dagpauwogen bij elkaar zien en deed het landkaartje het beter dan de voorgaande jaren – met dank aan de klimaatopwarming (= extra generatie) en het natte voorjaar (= sappige brandnetels). Of we daar zo blij mee moeten zijn is maar de vraag. Het is leuk, maar is het ook goed?

Achteruitgang, waardoor en waar?

Dat er de laatste jaren weinig vlinders zijn, komt niet zomaar. Daar gaat een hele geschiedenis aan vooraf.

Figuur 1. Historische verspreidingstrend van dagvlinders van 1890 tot en met 1990 (CBS et al., 2024).

Om te beginnen hebben we Nederland voor een groot deel ontgonnen en bijna elk stukje in gebruik genomen. Na ontginning kwam de ruilverkaveling en zijn we het land steeds intensiever gaan gebruiken. En of er nu een woonwijk of distributiecentrum op een vlinderplek komt, of dat er een grootschalig maisveld op wordt aangelegd, in beide gevallen verdwijnt leefgebied. Op een aantal algemene, mobiele en wijdverbreide soorten na raakten veel vlinders ‘opgesloten’ in natuurgebieden. Genetische uitwisseling tussen de gebieden was steeds minder mogelijk, en elk droog of juist nat jaar kon leiden tot het verdwijnen van populatie na populatie, terwijl herkolonisatie niet meer mogelijk was. Zeker wanneer het extreme droogte of natheid was.

Vermesting, verdroging, gif, enzovoort deden de rest en leidden tot een achteruitgang van 67% in de verspreiding van vlinders in de vorige eeuw (Van Strien et al., 2019; CBS et al., 2024a; figuur 1). In aantal vlinders zal de achteruitgang veel groter geweest zijn. Immers, voor een soort verdwijnt van een plek is hij al jaren achteruitgegaan. Pas als de laatste vlinder verdwijnt, gaat die plek op 'uit'.

Zo verdwenen in de periode tot 1990 maar liefst zeventien soorten vlinders uit Nederland (Van Swaay, 2019). De meeste daarvan vlogen in juni. De zogenaamde juni-dip is een typisch Nederlands verschijnsel. In andere landen is juni juist een uitstekend moment om vlinders te kijken: naar soorten die bij ons verdwenen zijn. Niet voor niets zijn de Eifel en Ardennen juist in juni geliefde excursiedoelen.

Vanaf 1990 tellen we vlinders in het meetnet vlinders. Samen met het CBS houden we bij hoe het met de vlinders gaat. De metingen laten een achteruitgang van meer dan 50% zien en 2023 was het slechtste jaar voor vlinders sinds meer dan dertig

jaar (figuur 2). Deze achteruitgang treft niet alleen zeldzame vlinders, maar ook algemene soorten als de kleine vos. Natuurlijk zijn er ook soorten die vooruitgaan, met dank aan de klimaatopwarming en hard werken van terreinbeheerders.

Waar was die achteruitgang het grootst? In 1990 kon je buiten de bebouwde kom nog veel vlinders zien. En niet alleen in natuurgebieden, maar ook in bermen, overhoekjes, vergeten stukjes en braakliggend terrein op het platteland. Buiten de bebouwde kom gingen de aantallen overal achteruit, het meest nog op het platteland. In de bebouwde kom bleef het aantal vlinders min of meer gelijk (figuur 3).

De oorzaken zijn divers

In de bebouwde kom wordt in sommige gemeenten veel aandacht gegeven aan een goed beheer (zoals Kleurkeur!), waarmee het aantal vlinders min of meer gelijk is gebleven.

Maar natuurgebieden laten een achteruitgang zien. Klimaatverandering en verdroging werken door tot

midden in natuurgebieden.

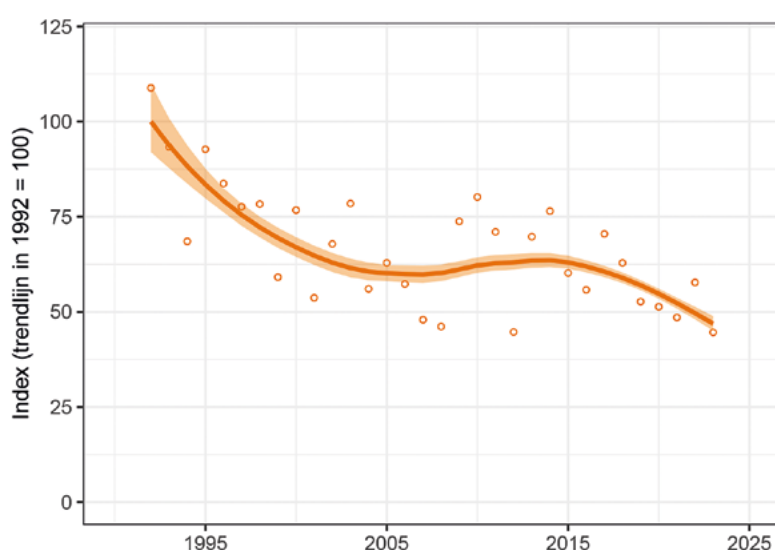
Bovendien is de achteruitgang in de natuurgebieden voor een belangrijk deel het gevolg van de stikstofdeken die over Nederland ligt, met verzuring, vermeting, vergrassing enzovoort tot gevolg. Vlinders zijn extra gevoelig voor een hoge stikstofdepositie, omdat dit kan leiden tot een verlaagde fosfaatbeschikbaarheid (Vogels et al., 2023). Insecten met een volledige gedaantewisseling hebben voor die metamorfose van rups naar vlinder juist behoefte aan fosfaat, omdat dat een belangrijk onderdeel is van eiwitten (Gallego-Zamorano et al., 2023).

Het grootste deel van Nederland is platteland, en daar hebben we sinds 1990 de meeste vlinders verloren. Daar gaat het vooral om bermen en andere kleine stukjes met vlinders. En al doen best wat boeren hard hun best om natuurmaatregelen te treffen, een combinatie van soms slecht beheer (geen Kleurkeur), intensief maaien of juist verruiging zijn zeker oorzaken, maar een recent artikel wijst op het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen als de belangrijkste

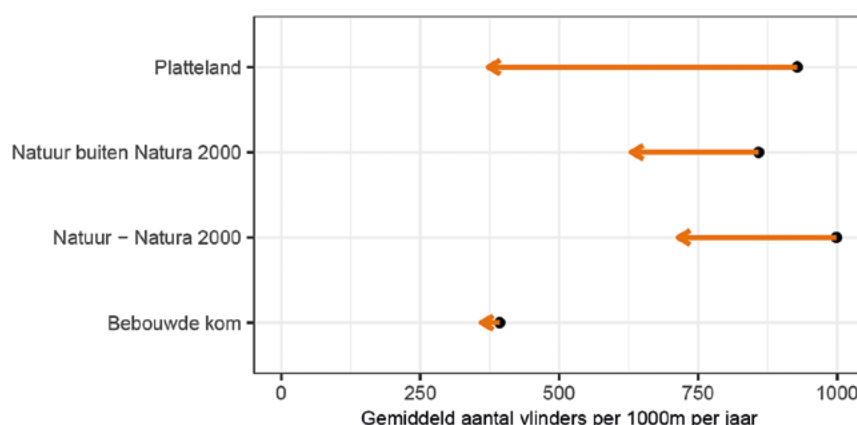
drijvende kracht achter de achteruitgang (Deynze et al., 2024). Nederland kent in Europa het hoogste pesticidegebruik per hectare (FAO, 2022), en hoewel de totale hoeveelheid bestrijdingsmiddelen sinds 2010 afneemt, neemt de afzet van middelen om insecten te bestrijden juist toe (CBS et al., 2024b). Er zijn recente aanwijzingen dat deze stoffen vervolgens ook neerdalen in beschermde natuurgebieden (Buijs et al., 2024).

Komt er na het slechtste vlinderjaar sinds de start van het meetnet vlinders in 1990 dan ook nog eens een voorjaar met veel slecht weer, dan hebben ook de 'gewone' soorten als bruin zandoogje en de witjes het moeilijk. En dan kan het iedereen opvallen dat er ineens erg weinig vlinders te zien zijn. ●

Literatuur
De literatuur bij dit artikel is te vinden via www.vlinderstichting.nl/tijdschrift/bronnen.

Figuur 2. Populatietrend van dagvlinders vanaf 1992 (CBS et al., 2024).

Figuur 3. Verandering in het gemiddeld aantal vlinders per 1000 m tussen 1990 (zwarte stip) en 2023 als alle routes elk jaar elke week geteld zouden zijn.